

LAURIE J. SEARS

SITUATED TESTIMONIES

Dread and Enchantment
in an Indonesian
Literary Archive

วิจารณ์หนังสือ

Situated Testimonies: Dread and Enchantment in an Indonesian Literary Archive

โดย Laurie Sears, Honolulu: University of Hawai'i Press, 2013

รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำโปรยของหนังสือเรื่อง Situated Testimonies: Dread and Enchantment in an Indonesian Literary Archive เริ่มต้นด้วยความเห็นของ Pramoedya Ananta Toer นักเขียนอินโดนีเซียนามอุโฆษ เกี่ยวกับความต่างในเชิงความจริงระหว่างความจริงปลายน้ำเชิงวรรณกรรม กับความจริงต้นน้ำทางประวัติศาสตร์ Pramoedya เห็นว่าวรรณกรรมนั้นส่งผลต่อการไหลของประวัติศาสตร์ต้นน้ำ ซึ่งสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับการมองประวัติศาสตร์ได้ ความเห็นดังกล่าวเป็นจุดตั้งต้นของงานเขียนชิ้นนี้ของ Laurie Sears ผู้ซึ่งใช้วรรณกรรมในยุคอาณานิคมดัตช์และวรรณกรรมอินโดนีเซียในยุคหลังอาณานิคม แสดงให้เห็นถึงพลังของวรรณกรรมในการสร้างประวัติศาสตร์ใหม่

Laurie Sears เป็นศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย และผู้อำนวยการศูนย์อุษาคเนย์ศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา งานชิ้นแรกของเธอเรื่อง Shadows of Empire: Colonial Discourse and Javanese Tales (Duke 1996) นั้นศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าเกี่ยวกับรามเกียรติ์

และมหากาพย์ ที่เดินทางจากชมพูทวีปมาสู่ชาว และการเปลี่ยนแปลงของ ความหมายของเรื่องราวดังกล่าวจากหมู่บ้านไปสู่วัง และจากมุขปาถะท้องถิ่น ไปสู่วงการวิชาการด้านศิลปะการแสดง ใน *Situated Testimonies: Dread and Enchantment in an Indonesian Literary Archive*, Sears หันมาใช้วรรณกรรม ในอินโดนีเซียซึ่งถูกเขียนขึ้นทั้งในภาษาดัตช์ มาเลย์ และอินโดนีเซีย ในฐานะ หลักฐานเชิงประวัติศาสตร์ในการทำความเข้าใจสังคมอินโดนีเซียในยุคการ ปกครองโดยรัฐอาณานิคม และรัฐเผด็จการในยุคซูฮาร์โต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประวัติศาสตร์ว่าด้วยบาดแผล (Trauma) ในหนังสือเล่มนี้ บาดแผลในฐานะ ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ ได้ถูกนำมาทำความเข้าใจผ่านมุมมองด้าน จิตวิเคราะห์ ซึ่งเปิดเผยให้เห็นมิติด้านอารมณ์ ความรู้สึก อันเป็นปริณิชน ที่มักไม่ถูกบันทึกหรือนับให้เป็นมิติที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การ มองประวัติศาสตร์ผ่านสายตาทางวรรณกรรม ยังทำให้ประวัติศาสตร์มีความ เป็นสถานการณ์เฉพาะ (Situatdness) หรือประจักษ์พยานเฉพาะ (Situatd testimonies) แห่งยุคสมัย อันเป็นมโนทัศน์ที่ Sears หยิบยืมมาจาก Donna Haraway ว่าด้วยความรู้ในเงื่อนไขเฉพาะ (Situated Knowledge) ที่ได้แย้งกับ ทศนะในการมองความรู้แบบสากล ทั้งนี้ Haraway เห็นว่าความรู้ในทุกรูปแบบ นั้นสะท้อนเงื่อนไขเฉพาะที่ความรู้นั้น ๆ ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ ทางสังคม หรือตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของผู้สร้างความรู้ก็ตามที ในทัศนะของ Sears แล้ววรรณกรรมและนวนิยาย เปรียบเสมือนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่ไม่เพียงสะท้อนประวัติศาสตร์สังคม หากแต่แสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขเฉพาะทาง สังคมของผู้สร้างประวัติศาสตร์ในตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ของสังคม

ความน่าสนใจของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้แก่การทดลองใช้ วรรณกรรมในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ซึ่งแน่นอน ย่อม ทำทนายชนบทรรมนิยมว่าด้วยความเป็กลางและความจริงแบบภววิสัย ในทางประวัติศาสตร์ ยังได้แก่การใช้แนวคิดทางจิตวิเคราะห์ของ Freud, Klien,

Laplanche and Pontalis, ตลอดจน Anne Anlin Cheng ว่าด้วย Phantasmatic, Phantasy และ Phantom มาทำความเข้าใจกับเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก อย่างบาดแผลและความบอบช้ำ และผลพวงที่บาดแผลมีต่อชีวิตของผู้คนและสังคมในช่วงเปลี่ยนผ่านทางประวัติศาสตร์ อันเป็นหัวข้อที่ Sears สนใจเป็นพิเศษ และทดลองใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเปิดมุมมองใหม่ๆ ให้กับงานทางด้านประวัติศาสตร์

วรรณกรรมและเรื่องสั้นที่ Sears นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาประวัติศาสตร์แห่งบาดแผลและความบอบช้ำทางจิตใจ อันเป็นความทรงจำอันขมขื่นที่หลอกหลอนทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมในยุคการปกครองของรัฐอาณานิคม และยุคระเบียบใหม่ (New Order) ของซูฮาร์โต ประกอบไปด้วยวรรณกรรมของนักเขียนในยุคอาณานิคมดัตช์ เช่น Maria Dermoût, Louis Couperus, Tirta Adhi Soerjo และ Soewarsih Djojopoespito, และนวนิยายของนักเขียนในยุคหลังอาณานิคม เช่น Pramoedya Ananta Toer และ Ayu Utami งานเขียนเหล่านี้ต่างมีท้องเรื่องที่เกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของอินโดนีเซีย ที่ซึ่งความขัดแย้งระหว่างโลกที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกทางธรรมชาติหรือเหนือธรรมชาติของอดีตที่ยากจะเข้าใจ และโลกสมัยใหม่แห่งอนาคตที่เต็มไปด้วยคำถามที่นำเข้ามาโดยรัฐอาณานิคม ต่างก็ซับซ้อนเกี่ยวพันในห่วงสำนึกและชีวิตของตัวละครแต่ละคน ชีวิตของตัวละครในวรรณกรรมเหล่านี้ จึงเป็นประจักษ์พยานในความขัดแย้งระหว่างโลกที่ไม่สามารถจะลงรอยกันได้ดังกล่าว และในขณะเดียวกันก็เป็นชีวิตที่พยายามดิ้นรนที่จะหาทางออกจากความขัดกันดังกล่าว ไม่ว่าจะด้วยการคร่ำครวญถึงอดีตอันรุ่งโรจน์ของจักรวรรดินิยม (ดังในตัวละครของ Dermoût's และ Couperus) ความสงสัยในภาวะทันสมัยที่คืบคลานเข้ามา (ดังในงานของ Tirta, Soewarsih, และ Armijn) หรือมีชีวิตที่พังทลายจากการหลอกหลอนจากอดีตก็ตาม (ดังในวรรณกรรมของ Pramoedya และ Ayu) ภาวะดังกล่าวของ

ตัวละครนั้น Sears เห็นว่าสะท้อนความล้มเหลวของทั้งตัวละครในฐานะที่เป็น
ประจักษ์พยานของชีวิตของผู้คน และของยุคสมัย ในการสมานบาดแผลของ
ทั้งตนเองและของชาติ ไม่ว่าพวกเขาจะพยายามมากแค่ไหนก็ตามในการจัดการ
กับอำนาจที่ทำลายความรู้สึกในการดำรงอยู่ของชีวิตของพวกเขา

ตัวอย่างความล้มเหลวในการสมานแผลทางการเมืองที่ฝังลึกในจิตใจของ
ยุคสมัย ถูกเรียบเรียงและแสดงออกอย่างน่าสนใจในงานเขียนของ Ayu Utami
ซึ่งอยู่ในเป็นบทที่ 6 ของหนังสือ ภายใต้หัวข้อเรื่อง Masculinist Trauma and
Feminist Melancholia, Sears ใช้นวนิยายสามชิ้นของ Ayu Utami นักเขียน
หญิง radical ร่วมสมัยของอินโดนีเซีย ได้แก่ Saman, Larung, และ Bilangan
Fu ในการสืบสาวมรดกทางบาดแผลที่รัฐบาลยุคซูฮาร์โตได้ทิ้งไว้ให้กับผู้คน และ
ผลอันแสนสาหัสที่มีต่อภาวะทางจิตใจและความล้มเหลวของบุคคล Ayu เป็น
นักเขียนหญิงที่มีฝีมือจากจอร์จ เธอเคยทำงานหนังสือพิมพ์ในยุครัฐบาล
เผด็จการซูฮาร์โต เคยเคลื่อนไหวประท้วงรัฐบาลที่ปิดหนังสือพิมพ์ที่เธอทำงาน
อยู่ ตลอดจนเคยเข้าร่วมกับกิจกรรมได้ติดต่อด้านรัฐบาล ก่อนจะผันตัวเองมา
เป็นนักเขียน หนังสือเรื่องแรกของเธอ Saman ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง
ทั้งในและต่างประเทศ ได้รับรางวัลมากมาย อีกทั้งยังถูกแปลเป็นภาษาต่าง ๆ
มากกว่าหกภาษา

Saman ถูกเขียนขึ้นในปลายยุคของรัฐบาลซูฮาร์โต บอกเล่าเรื่องราวของ
Saman ผู้นำชายของขบวนการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการ ซึ่งผ่านประสบการณ์
การถูกทรมานทำร้ายจนเกือบเอาชีวิตไม่รอดท่ามกลางบริบทอันซับซ้อนและ
กดปราบ เช่นฆ่าประชาชนของรัฐเผด็จการทหาร ผ่านคำบอกเล่าของ Saman
ผู้นำขบวนการที่เป็นทั้งพระคาทอลิกและนักกิจกรรมทางการเมือง และผู้หญิง
ที่ Saman เกี่ยวข้องด้วยสี่คนด้วยกัน อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้กลับไม่ใช่การ
เฉลิมฉลองวีรบุรุษ ในฐานะนักเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างที่เรามักคุ้นกัน
เพราะในท้ายที่สุด Saman เองกลับล้มเหลว ถูกหลอกหลอนด้วยบาดแผล

ทางการเมือง และพบกับจุดจบที่หายหน้าด้วยความผิดพลาดของผู้นำขบวนการชายอีกคน Larung ผู้ซึ่งบาดเจ็บจากยุคระเบียบใหม่ของซูฮารีโต ในวัยเยาว์ได้หล่อหลอมให้กลายเป็นผู้ที่มีจิตใจไม่ปกติ สำหรับ Ayu แล้วผู้นำขบวนการทางสังคมซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มิได้เป็นคนที่สมบูรณ์ เข้มแข็ง แต่เป็นพวกที่เต็มไปด้วยบาดแผล และไม่สามารถที่จะเยียวยาบาดแผลของตนได้ หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้เพียงเป็นบทวิพากษ์อำนาจอันฉ้อฉลของรัฐเท่านั้น หากแต่ยังมองขบวนการเคลื่อนไหวภายใต้การนำของเพศชายด้วยโทนแห่งความหดหู่อีกด้วย

ที่น่าสนใจคือ การตอบรับหนังสืออย่างกว้างขวางในอินโดนีเซีย กลับไม่ได้มาจากเนื้อหาอันท้าทาย ในเรื่องการเมืองของการต่อสู้กับอำนาจรัฐมากเท่าการทำลายในเรื่องเพศ ผ่านเรื่องราวของตัวละครหญิงสี่คนซึ่งเป็นเพื่อนที่มีความใกล้ชิดและสนิทสนม และเป็นผู้ดำเนินเรื่องหลักในนวนิยาย

Saman จัดเป็นหนังสือเล่มแรกของอินโดนีเซีย ที่ผนวกประเด็นความปรารถนาทางเพศ ความสัมพันธ์ทางเพศ บาดแผล และความล้มเหลวในการเยียวยาบาดแผล ที่ฝังลึกในจิตใจของตัวละครชายแต่ละคน และแสดงออกผ่านปฏิสัมพันธ์บนเตียง ร้อยรัดเข้ากับบริบททางการเมืองอย่างซับซ้อน อีกทั้งยังเป็นหนังสือที่ถูกเขียนขึ้นโดยนักเขียนสตรี ผู้ที่ Sears เห็นว่ามีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในแนวคิดปรัชญาและจิตวิเคราะห์ในโลกตะวันตก และสนทนาข้ามเส้นแบ่งของความเป็นชาติได้อย่างน่าสนใจ งานเขียนมีอุปมาทางเพศที่เฉียบคมหลายแห่งตลอดทั้งเรื่อง อาทิ ความสัมพันธ์อันลึกซึ้งที่ Yasmin ตัวเอกหญิงในเรื่อง ผู้ซึ่งแต่งงานมีสามีแล้ว มีต่อ Saman ผู้นำขบวนการต่อสู้เพื่อต่อต้านระบอบเผด็จการ Yasmin พุดถึง Masochism อันเป็นภาวะของอารมณ์ทางเพศประเภทหนึ่งในเชิงเปรียบเทียบภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ของอินโดนีเซีย โดยเธอเห็นว่า อุดมคติของการเสียสละทางเพศของผู้หญิงอินโดนีเซีย การยอมศิโรราบต่อระบบหลายเมีย ตลอดจน Masochism นั้น มีความร่วมกันอยู่ประการหนึ่งคือ ทั้งหมดนี้ต่างสะท้อนการรับเอาความ

อยุธยาธรรมทางเพศเข้าไว้เป็นวัฒนธรรมหลักของผู้หญิง (Internalization) ผู้หญิงอินโดนีเซียสร้างเกราะคุ้มครองตนเองให้ปลอดภัย(จากการเมือง)ด้วยการซึมซับเอาปิตาธิปไตยของประเทศเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของตนเอง และดังนั้น 90 เปอร์เซ็นต์ของผู้หญิงในประเทศนี้จึงเป็น Masochist

ตัวละครในนวนิยายของ Ayu ต่างเป็นผู้บาดเจ็บจากบาดแผลอันเป็นผลพวงของยุคสมัยแห่งการกดขี่และปราบปราม ที่ไม่สามารถ หรือขาดความสามารถในการเยียวยาความทรงจำอันบอบช้ำที่ตนเองมีได้ ไม่ว่าจะเป็นเพราะบาดแผลนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถูกพูดถึงได้ ไม่มีที่ทางให้ถูกพูดถึง หรือเป็นเพราะการไม่มีเครื่องมือในการจัดการกับประสบการณ์ด้านจิตใจดังกล่าวก็ตามที่ ตัวละครชายแต่ละคนจึงดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตอยู่ภายในช่องว่างของโลกระหว่างแผนตาศีกับความจริง ที่ทั้งยาก ทั้งลึ้มเหลวที่จะหลุดพ้นออกมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากการบอบช้ำจากบาดแผลนั้นไม่ใช่สิ่งที่จะถูกเยียวยาหรือจากไปได้โดยง่ายตาย เช่นเดียวกับสังคมอินโดนีเซียในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมือง ดังที่ Sears กล่าวไว้ในตอนท้ายของบทนี้ว่า การปลดปล่อย Phantasies และ Phantom ของประวัติศาสตร์อินโดนีเซียเป็นเรื่องที่ทั้งยาก ทั้งจำเป็น และน่าจะต้องใช้เวลาทางประวัติศาสตร์อีกยาวนาน

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่น่าอ่าน ไม่เพียงในแวดวงประวัติศาสตร์วรรณกรรมศึกษา และอาณานิคมศึกษา แต่สำหรับผู้ที่สนใจแนวคิดแบบจิตวิเคราะห์ หลังอาณานิคมศึกษา และสตรีศึกษา มาทำความเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองในแง่มุมเชิงประสบการณ์ของผู้คน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์การเมืองไทยทั้งในศูนย์กลางหรือภาคใต้ของประเทศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ที่ทั้งบาดแผลและความบอบช้ำทางสังคมไว้ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าอินโดนีเซียเลย